

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน
  - 1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
  - 1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
  - 1.3 กระบวนการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับภาคประชาชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชนหรือองค์การในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วยการให้ความหมายคำจำกัดความการมีส่วนร่วมมีมากมายหลายทัศนะ มีทั้งความหมายกว้างและความหมายแคบในบริบทของลักษณะงานในแง่มุมมองประเด็นต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกันในแง่ของการพัฒนา “การมีส่วนร่วม” (Participation) หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้กับประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลาย ๆ เรื่องแล้วแต่กรณี (ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527 : 5)

ส่วนยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายว่าเป็นกิจกรรมในการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นผลกระทบมาถึงตน (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526 : 25)

ส่วนความหมายด้านการดำเนินงาน โครงการ การมีส่วนร่วม หมายถึงการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. 2527 : 181-185)

โดยให้ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงานสนับสนุนหรือจัดการทรัพยากร เช่น เงินทุน วัสดุในกิจกรรมการพัฒนา (ปรัชญา เวสารัชช. 2528 : 5)

ส่วนความหมายในด้านการจัดการ หมายถึงการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม (WHO and UNICEF. 1978 : 11) ในประเด็นการตัดสินใจหมายถึง เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองและโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ (ชินรัตน์ สมสืบ. 2539 : 23)

แสวง รัตนมงคลมาส (2543 : 10) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของสังคม และประชาชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้น ๆ ในการแสดงความคิดเห็นตัดสินใจกำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมายและแผนงาน ดำเนินการในกระบวนการจัดการและร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหารและการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีเหตุผล 3 ประการคือ

1. มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology)
2. มีจุดร่วมในผลประโยชน์ (Common Interest)
3. ยึดติดกับตัวบุคคล (Personality)

จากความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัวไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (Ego Involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (Task Involved)

2. การกระทำให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่งเป็นการกระทำ ซึ่งปราศจากการยินยอมพร้อมใจและแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “บุคคลวิถี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3. การรับผิดชอบเมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำให้แก่สถานการณ์นั้นแล้วผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Self-involved) กับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกรับผิดชอบทั้งกลุ่ม นอกจากนั้นแล้วการที่ประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

3.1 ประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)

3.2 ประชาชนต้องสามารถมีส่วนร่วม (Ability to Participate)

3.3 ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

จากศึกษาคำจำกัดความและแนวคิดข้างต้น สามารถสรุปความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างหมายถึงการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม ให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความรู้สึก ร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วยการศึกษาค้นคว้า ขอนิยามคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์กรท้องถิ่น” หมายถึงการส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการพัฒนา

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการดำเนินงานพัฒนาหรือกิจกรรมโครงการใด ๆ ก็ตาม สิ่งที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายประการทั้งด้านปัจจัยตัวบุคคล องค์กรและชุมชน ทั้งนี้ภาครัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการพัฒนาดี เกิดผลดีต่อชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมเกิดจาก ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจ บิบบังคับที่เกิดจากคนที่มีความอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. 2527: 188)

ปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 170) ได้กล่าวถึง ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความปลอดภัย
2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ
3. ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน เช่น ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น
4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี เป็นต้น

ในประเด็นเดียวกัน อนุภาพ ภิรตลาภ (2528 : 25-26) เห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่า ความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก ความเชื่อในตัวผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่างความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐและฐานะทางเศรษฐกิจในขณะที่ รัชชเบญจาทิกุล (2529 : 25-26) เห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี 5 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและด้านจิตวิทยาทางสังคม นอกจากนี้ อรอนงค์ ธรรมกุล (2539 : 21) ยังได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นไว้ด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ 1) ด้านความผูกพันเป็นเครือญาติและความผูกพันในชุมชน 2) ด้านการมีภาวะทางเศรษฐกิจและ 3) ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายในหมู่บ้าน

ในประเด็นเดียวกันจากการศึกษาของ (วันชัย วัฒนศัพท์. 2543 : 158-161) พบว่าการที่คนเราจะพิจารณาว่าตนได้รับผลกระทบและเลือกที่จะมีส่วนร่วมในโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่นั้น อย่างน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 6 ประการ คือ 1) ความใกล้ชิดปัญหา 2) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ 3) การเข้าถึงประโยชน์ใช้สอยหรือบริการ 4) ประเด็นทางด้านสังคม/สิ่งแวดล้อม 5) ค่านิยมและ 6) อำนาจที่ได้รับการมอบหมายตามกฎหมาย นอกจากนี้ประชาชนโดยทั่วไปจะเข้ามามีส่วนร่วมปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนทั่วไปถึงผลที่จะติดตามมาของการมีส่วนร่วมหรือการไม่ทำตามกิจกรรมที่นำเสนอ และต้องแสดงให้เห็นชัดเจนเพื่อให้ประชาชนเห็นช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้ถ้าเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วม (วันชัย วัฒนศัพท์. 2543 : 25)

จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์ (2548 : 6) เสนอว่าปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากรหรืออื่น ๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการ ดังนี้

1.1 การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับการบอกกล่าว หรือชักชวนจากเพื่อนบ้านเข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวบ้านเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มิได้จัดรูปแบบสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบ แบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคน และทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยตัวแทนก็ได้

2.2 ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

2.3 กำหนดกิจกรรมที่มีลักษณะที่แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

ไชยชนะ สุทธิวรชัย (2536 : 19 -20) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจในการเห็นว่าคนจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้ทุก ๆ คน และทุก ๆ กลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือเข้าร่วมโดยตรง ควรมีกำหนดเวลาที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตน และกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

สุวรรณ มานะโรจนานนท์ (2542 : 15) ได้อธิบายว่าการกระทำของมนุษย์ (Action of Anyone) จะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก ซึ่งวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคล ในขณะที่ นอำนาจ ธรรมรักษา (2526 : 25) พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสอดคล้องกับ วัชรภรณ์ เขียมสะอาด (2538 : 26) ที่พบว่าปัจจัยทางวัฒนธรรมของประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ลักษณะของบุคคล คือ อายุ เพศ สถานภาพทางสังคม อาชีพ การศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัย ระยะเวลาในท้องถิ่นค่านิยมและทัศนคติในประเด็นเดียวกัน อรอนงค์ ธรรมกุล (2539 : 19) ได้กล่าวถึงภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ปัจจัยกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยด้านประวัติศาสตร์

ไชยชนะ สุทธิวรชัย (2536 : 25-26) ยังกล่าวว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีความเชื่อว่าปัจจัยภายนอก คือสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจ แต่บุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านั้นมาสู่ตัวบุคคลในรูปแบบของความเชื่อ (Beliefs) และความไม่เชื่อ (Disbeliefs) ซึ่งจะเป็นเหตุผลที่จะทำให้นักบุคคลตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรมซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน คือ

1. ปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการกระทำ ได้แก่ เป้าหมาย (Goals) ความเชื่อ (Belief Orientation) ค่านิยม (Value Standards) นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habits and Custom)
2. ปัจจัยผลักดันให้เกิดการกระทำ ได้แก่ ความคาดหวัง (Expectations) ข้อผูกพัน (Commitments) และการบังคับ (Force)
3. ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ โอกาส (Opportunity) ความสามารถ (Ability) การสนับสนุน (Support) เป็นแรงกระตุ้นให้คนกระทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป

เดชา เลิศวิสัย (2540 : 43) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมไว้ว่ามีปัจจัยถึง 32 ตัว ที่มีส่วนร่วมกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางสังคม ได้แก่ อายุเพศ สุขภาพ ระยะเวลาอาศัยในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัวมาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดินปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพทางครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความเฉลียวฉลาด ความสนใจ การอบรมทางพฤติกรรม ทักษะคิดข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ความเชื่อศาสนา ค่านิยมทางสังคม ความเชื่อในตนเอง ความเชื่อและการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจ การเป็นผู้นำ และการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรม

อำภรณ์ ช่างเกวียน (2540 : 33-34) กล่าวว่าปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวแทนตัดสินใจเข้าร่วมกระทำกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชนหรือยอมรับสิ่งใหม่ ๆ คือการติดต่อสื่อสารและลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ

1. ปัจจัยช่องทางการสื่อสาร เป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารใน 2 ลักษณะ คือ
  - 1.1 ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass media Channel) เป็นวิธีการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและหนังสือประเภทอื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ กระจายข่าวสาร สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้
  - 1.2 ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ

2. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (Person Characteristic) ประกอบด้วยอายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้ ขนาดที่ดินและความสามารถเฉพาะอย่างรวมถึงระดับการศึกษา

ศรินภา สถาพรวงษา (2541 : 22-30) ได้รวบรวมแนวคิดการอธิบายการมีส่วนร่วมเป็น 4 แนว คือ

1. Instrumental Participation ซึ่งเป็นการมองว่าการมีส่วนร่วมมีฐานะเป็นเครื่องมือโดยพิจารณา 2 ทฤษฎีดังนี้

1.1 ทฤษฎีทางจิตวิทยาทางสังคม (Socio – psychological Theory) เป็นการอธิบายว่าบุคคลจะใช้การมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนเป้าหมายของตนเอง ด้วยการใช้จ่ายเงินที่ต่ำที่สุดและก่อให้เกิดผลสูงสุด โดยเป้าหมายนี้อาจเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรืออาจเป็นความสนใจส่วนตัวในวงแคบ ดังที่ Verba และ Nie กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่พลเมืองพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อรัฐบาลให้ปฏิบัติในทางที่พลเมืองนำเสนอ” โดยเหตุผลก็คือ การตัดสินใจเข้าร่วมของบุคคลเป็นผลมาจากแรงผลักดันทางสังคม (Social Forces) ที่กระทบต่อความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับชีวิตทางการเมืองของเขา โดยเฉพาะความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ที่เขาอาจจะกระทำแนวคิดจิตวิทยาสังคมมีองค์ประกอบสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งเวอร์บาและไนท์ เรียกว่า “Socio-economic Status Model” (สถานภาพเศรษฐกิจและสังคม)

จากตัวแบบสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเวอร์บาและไนท์ สามารถอธิบายได้ว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคล ซึ่งในที่นี้ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่พัฒนาทัศนคติแบบพลเมืองของบุคคล คือความมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความเกี่ยวข้องทางการเมืองและพันธะผูกพันทางการเมืองทำให้ปัจเจกบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูงจะเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่าปัจเจกบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า ดังนั้นปัจจัยนำเข้าของการมีส่วนร่วมจึงมีความโน้มเอียงไปยังบุคคลที่มีสถานภาพสูงด้วยเหตุนี้ เวอร์บาและไนท์จึงเสนอว่า ทัศนคติแบบพลเมือง (Civic Attitude) เป็นตัวอธิบายว่าทำไมบางคนที่มีสถานภาพสูงจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดทางจิตวิทยาสังคมได้มองข้ามบริบท (Context) อาทิเช่น โครงสร้างการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้น อำนาจของบุคคลที่มีอิทธิพลและโอกาสที่เปิดให้มีการมีส่วนร่วม

1.2 ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) ซึ่งตามแนวคิดของ Barnes, Kaase กล่าวว่า “เหตุผลสำคัญที่ทำให้บางคนมีส่วนร่วมและบางคนไม่มีส่วนร่วมก็คือ ผู้เข้าร่วมได้พิจารณาแล้วว่า การกระทำนั้นมีแนวโน้มว่าจะนำประโยชน์มาให้มากกว่าต้นทุนที่ใช้ไป” ซึ่งแนวคิดนี้ได้เสนอว่า บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจะเริ่มด้วย

1.2.1 การพิจารณาถึงประเด็นความต้องการและปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ตลอดจนความสนใจทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีความหลากหลายของ “ประเด็นสาธารณะ” (Publics Issue)

1.2.2 ความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ซึ่งหมายถึง ทัศนคติบางประการที่ทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลที่มีสถานภาพสูงสะท้อนให้เห็นถึงการลงทุนดังที่บุคคลมีในทางเศรษฐกิจและสังคมและการที่เขาต้องการรักษาหรือหาแหล่งทางการเงินที่จะนำมาใช้ได้ การจัดองค์กรและการติดต่อที่เป็นผลประโยชน์ต่อกิจกรรมของเขา

ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลไม่มีทรัพยากรและอำนาจ ไม่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่บรรลุจุดมุ่งหมาย แม้จะมีความต้องการมาก หากจน ไม่มีบ้านอยู่หรือตกงาน เขาก็อาจจะเห็นว่าการเข้าสภาพแวดล้อมทางสังคม : สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงทัศนคติ : ความมีประสิทธิภาพความเกี่ยวข้องของพันธะผูกพันปัจเจกบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าเลือกที่จะเข้าร่วมมากกว่า Participation Input : ความโน้มเอียงสู่คนที่มีความสูงไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นไม่คุ้มค่า ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวสามารถสร้างตัวแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทางเศรษฐศาสตร์ (The Economic Model of Participation)

ตัวแบบดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า ประเด็นและความสนใจทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลหรือกลุ่ม จะทำให้บุคคลหรือกลุ่มนั้น ๆ ตัดสินใจเข้าร่วมทางการเมืองโดยเชื่อว่าประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมจะมากกว่าต้นทุนที่ใช้ไป นอกจากนี้การที่จะอธิบายการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม คนหนึ่ง ๆ ยังต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Milieu) ที่สามารถส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของบุคคลว่าจะอะไรคือสิ่งที่เขาสนใจ

2. Communitarian Participation อธิบายว่าแรงจูงใจหนึ่งที่ทำให้คนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะเกี่ยวข้องกับชุมชนที่เข้าเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นแก่นของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Democratic Theory) ตามแนวคิดของราโซ ที่มองว่าบุคคลจะมีส่วนร่วมสูงในชุมชนท้องถิ่น เพราะเขาจะเข้าใจความต้องการและปัญหาของท้องถิ่นและตระหนักว่าจะต้องร่วมมือกับบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนเพื่อได้มาซึ่งความต้องการนั้นเมื่อบุคคลรับรู้ถึงการพึ่งพาหว่ากัน เขาจะพยายามทำให้ความสัมพันธ์ร่วมกันนั้นยั่งยืน โดยความรู้สึกถึงความเป็นชุมชน (Sense of Community Identity) นี้จะมีมากในสังคมขนาดเล็ก มีความผูกพันกันแน่นแฟ้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นการส่งเสริมการกระจายอำนาจด้วย ด้วยเหตุนี้เหตุผลหนึ่งในการอธิบายว่าทำไมในสังคมสมัยใหม่ การมีส่วนร่วมจึงมีระดับต่ำก็คือสังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่รวมอำนาจทำให้ความเป็นชุมชนลดลงและเป็นผลให้คนธรรมดา ๆ ไม่ถูกกระตุ้นให้เข้าร่วมในรูปแบบของชีวิตสาธารณะ ซึ่งดูเหมือนจะส่งผลกระทบโดยทางอ้อมเท่านั้น

3. Education Theory มองว่า การมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางการศึกษา ซึ่งเป็นมุมมองของการมีส่วนร่วมที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบต่าง ๆ ของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบเข้มข้นและแบบมีส่วนร่วม (Radical Participatory Democratic Theory) โดยการศึกษาในชีวิตทางการเมือง (Political Life) จะพัฒนาความรู้สึกมีความสามารถและความรู้สึกรับผิดชอบประเด็น+ ความสนใจทางเศรษฐกิจและสังคมความสนใจของบุคคลและกลุ่มที่จะตัดสินใจเข้าร่วมโดยเลือกประเด็นพื้นฐานของต้นทุนและผลประโยชน์ที่สันนิษฐานว่าจะได้รับ Participation Input : ความหลากหลายของประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ของพลเมือง (Sense of the Competence และ Responsibility) อันเป็นกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ

4. แนวทางนี้อธิบายว่า ประชาชนอาจจะไม่ได้เข้าร่วมโดยคาดหวังถึงการบรรลุเป้าหมายโดยตรงหรือไม่ได้คำนึงถึงชุมชนของเขาเลย หากการแสดงออกถึงความรู้สึก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้แสดงถึงของเขาด้วย ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ เช่น การร้องเพลงชาติ การเคารพธงชาติ

ส่วนที่มีความเป็นสัญลักษณ์ลดลง ก็โดยเข้าร่วมขบวนหรือร่วมชุมนุมเพื่อแสดงความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ หรือความคิดคั่งที่ประชาชนปรารถนาที่จะเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์สำคัญ เช่น การเรียกร้องสิทธิของพลเมือง (The Civil Right Marches) การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการแสดงถึงความรู้สึกของความเป็นพลเมือง (Sense of Citizenship) คือในฐานะที่เป็นหน้าที่ของพลเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อนและขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันและแบ่งชุดของตัวแปรต่าง ๆ ออกเป็น 3 ปัจจัย (ศิริภาสถาพรวนา. 2541 : 30) ได้แก่

1. ตัวแปรทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (The Social Environment) ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา เพศ การเลื่อนฐานะทางสังคมและถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

2. ตัวแปรทางด้านจิตวิทยา (Psychological Variables) การเข้าร่วมทางการเมืองจะดำรงอยู่ได้ ขึ้นอยู่กับว่าได้ให้รางวัลหรือผลตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมอย่างไรบ้าง โดยเชื่อกันว่ามนุษย์เข้าร่วมทางการเมืองเพื่อสนองความต้องการต่าง ๆ ของเขา ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง นอกจากนี้คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality Traits) บางอย่างมีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเชื่อมั่นสูง ซึ่งผู้ที่คุณลักษณะเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ขาดคุณลักษณะดังกล่าว

3. ตัวแปรทางด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง (The Political Environment) เช่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมือง (Situational Factors) ระบบพรรคการเมือง (The Party System) การรณรงค์หาเสียง (The Campaign) อุดมการณ์ทางการเมือง (Issues and Ideology)

อิทธิพลของกลุ่มจะมีมากขึ้นขึ้นอยู่กับการจัดตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์อะไร เกี่ยวข้องกับการเมืองมากน้อยเพียงใด หากมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับมากและตั้งขึ้นมาเพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของกลุ่มแล้ว อิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อสมาชิกก็จะมีมาก (อรรถชัย ตติยรัตน์. 2532 : 40)

1. บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีแนวโน้มที่จะมีความสนใจทางการเมือง ติดตามปัญหาทางการเมืองและการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มจะได้รับข่าวสารทางการเมืองจากกลุ่มของตน นอกจากนั้นยังพบว่า ยิ่งบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มมากขึ้นก็ยังมีแนวโน้มว่าบุคคลนั้นมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น

2. ในบรรดาผู้ที่เป็สมาชิกกลุ่มนั้น ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มหลายกลุ่ม (Cross-pressure) จะมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มเพียงคนเดียวและผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกันของสมาชิก (Homogeneous) ก็จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีสมาชิกประเภทหลากหลาย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจมองได้ทั้งในระดับมหภาค (Macro Level) เน้นหน่วยทางสังคมขนาดใหญ่ คือระดับชาติ (Nation) เป็นหน่วยวิเคราะห์และระดับจุลภาค (Micro Level) เน้นปัจเจกบุคคลและพฤติกรรมด้านการเมืองของเขาเป็นหน่วยวิเคราะห์ ซึ่งในระดับจุลภาคจะตอบคำถามว่าทำไมปัจเจกคนหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมในทางการเมือง เข้าร่วมเพื่ออะไรและอย่างไรได้แบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น 4 ประเภท คือ (ศิรินภา สดาวรรณา. 2541 : 33-38)

1. สิ่งเร้าทางการเมือง (Political Stimuli) เช่น การพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง การได้รับข้อมูลข่าวสารหรืออยู่ในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองบางรูปแบบ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่ได้รับสิ่งเร้าทางการเมือง โดยการพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองอย่างไม่เป็นทางการมักจะเกิดกับบุคคลที่มีระดับทางการศึกษาเท่าเทียมกันและผู้ที่มีการศึกษาสูงมากมักพบกับสิ่งเร้าเกี่ยวกับการเมืองมากทำให้มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ มากกว่า ผู้ที่ไม่ได้รับสิ่งเร้าทางการเมืองเหล่านี้

2. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ลักษณะทางบุคลิกภาพ การสืบลักษณะนิสัยมาจากบิดามารดาและความต้องการในเชิงจิตวิทยา ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมากกับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าความสนใจและความห่วงใยเรื่องการเมือง การมีความรู้สึกในความสามารถของตน การมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง โดยเฉพาะทางการศึกษา การมีความรู้สึกตระหนักในหน้าที่ของพลเมืองและการมีบุคลิกภาพที่ชอบแสดงออกทางสังคม จะมีแนวโน้มให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ขาดความรู้สึกในพฤติกรรมเหล่านี้

3. สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political Setting) ประกอบด้วย 3 ส่วน

3.1 “Rules of the Game” เช่นสิทธิในการเลือกตั้ง

3.2 สถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะระบบพรรคการเมือง ซึ่งมีผลกระทบต่อแบบแผนและอัตราการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ยิ่งมีการแข่งขันกันมากอัตราการมีส่วนร่วมก็ยิ่งสูง

3.3 ลักษณะการรณรงค์หาเสียง

4. ตำแหน่งทางสังคม (Social Position) ได้แก่ รายได้ อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย เพศ อายุศาสนา เชื้อชาติ ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ไม่ได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง แต่จะเป็นตัวแปรที่

สนับสนุนตัวแปรทางด้านทัศนคติและบุคลิกภาพ ซึ่งจากการวิจัยพบว่า บุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางทางสังคม อยู่ในชนชั้นสูง การศึกษาสูง มีฐานะดี มีความตื่นตัวทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับองค์กรทางการเมืองและอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน จะมีแนวโน้มการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นจากที่ได้มีผู้ศึกษาถึงปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

4.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ศาสนา ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความผูกพันในชุมชน ประสบการณ์การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ ความเข้าใจ

4.2 ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การติดต่อสื่อสาร

4.3 ปัจจัยทางโอกาส ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น นโยบายการเมืองการปกครอง การเปิดโอกาส

กระบวนการมีส่วนร่วม

โครงการพัฒนาใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการสาธารณะ ในกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินงานทั้งกระบวนการ ถือเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้โครงการนั้นประสบผลสำเร็จได้ง่ายขึ้นซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนที่แสดงวิธีการและแนวทางการดำเนินงานที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ทั้งนี้มีองค์กรหน่วยงาน นักวิชาการได้เสนอแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในประเด็นต่าง ๆ หลายทัศนะแต่ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการทั้งนี้องค์กรอนามัยโลก (WHO and UNICEF. 1978 : 41) ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมายกำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและประการที่สำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหารการใช้ทรัพยากรมีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

3. การใช้ประโยชน์ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มีกระบวนการขั้นตอนดังนี้ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527 : 272-273)

1. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน ร่วมกันตัดสินใจและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นอกจากนี้ในแง่การพัฒนาท้องถิ่น สมศักดิ์ สุวรรณสุจริต (2531: 43-44) กล่าวว่าประชาชนอำนาจเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นได้ 5 ลักษณะ คือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา
4. การได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
5. ประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

ตามที่นักวิชาการได้ให้แนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในประเด็นต่าง ๆ สรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วม เริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลสาเหตุของปัญหา การพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา การดำเนินการหรือปฏิบัติงานและสิ้นสุดที่การติดตามประเมินผล โดยการดำเนินการที่ให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในฐานะเจ้าของชุมชนหรือทรัพยากร ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมตามกระบวนการในทุกขั้นตอนหรือมากขึ้นตอนให้มากที่สุด มิใช่มีส่วนร่วมเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานพัฒนาไปในทางที่ประสบผลสำเร็จได้และเกิดผลดีต่อชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับภาคประชาชน

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542 : 41) กล่าวถึงประชาชนว่า คนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (No Ruler) ซึ่งมีมาทุกยุคทุกสมัย โดยประชาชนมีพัฒนาการ ตั้งแต่การเป็นทาสหรือไพร่ เมื่อมีการเลิกทาสและไพร่แล้วก็พัฒนามาเป็นราษฎร (Subject) ในความหมายของผู้ที่เสียภาษีให้รัฐและปฏิบัติตามกฎหมาย บ้านเมืองและพัฒนาการขั้นสุดท้ายที่ถือว่าเป็นประชาชนในระบอบประชาธิปไตย คือพลเมือง (Citizen) ซึ่งพลเมืองก็คือราษฎรที่นอกจากจะเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังต้องมีบทบาทและอำนาจทางการเมืองด้วย

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร (2551 : 28) กล่าวถึง “ประชาชน” หรือ the People ว่ามีความหมาย 4 แบบ ด้วยกัน คือ

1. ประชาชนตัวใหญ่ในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย
2. ประชาชนตัวใหญ่ในฐานะที่เป็นชาติ

3. ประชาชนตัวเล็กตัวน้อยที่ไม่ใช่ชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง แต่คือประชาชนธรรมดาหรือสามัญชนในภาษาไทยที่ถูกนับเพื่อที่จะไม่นับรวมทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและในฐานะที่เป็นชาติ

4. ประชาชนตัวเล็กตัวน้อยทั่วโลกที่เชื่อมต่อกัน โดยยังคงรักษาความเฉพาะเจาะจงของตนไว้ เรียกอีกอย่างว่า “มวลมหาประชาชน” หรือ Multitude ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองแบบรวมหมู่มากกว่าเอกลักษณ์แบบปัจเจกบุคคล ซึ่งจะใช้ในรูปพหูพจน์ว่า “เรา-ประชาชน” เสมอ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2547 : 147) ได้กล่าวถึง ภาคประชาชน โดยไปผูกกับคำว่าการเมืองและใช้คำว่า “การเมืองภาคประชาชน” ซึ่งเห็นว่าการเมือง “ภาคประชาชน” เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหวใน “ประชาสังคม” ด้วย แต่ต่างจากขบวนการปฏิวัติในสมัยก่อนตรงที่ไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะยึดกุมอำนาจรัฐมาเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปตามอุดมการณ์ที่ต้องการแต่การเมืองภาคประชาชนมุ่งหมายจะได้อำนาจซึ่งฐานะในการกำหนดการปกครองตนเอง (self-determination) โดยไม่จำเป็นต้องผ่านรัฐเสมอไป ซึ่งเป็นการย้ายกระบวนการทัศน์จากการเอารัฐเป็นตัวตั้ง (State Oriented) มาสู่การเอาประชาชนเป็นตัวตั้ง (People Oriented) ในกระบวนการสร้างความผาสุกทางสังคม

สอดคล้องกับ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551 : 6) ที่มองลักษณะของ “ภาคประชาชน” ว่าต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ

1. เป็นประชาชนที่ไร้อำนาจหรือมีอำนาจใกล้เคียงกันในกลุ่มที่สังกัดอยู่ มีการจัดองค์กรในลักษณะแนวราบ ทุกคนที่มาร่วมอย่างสมัครใจ องค์กรมีแกนนำซึ่งทำหน้าที่เป็นแค่สัญลักษณ์ขององค์กร โดยไม่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ เพราะการตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับมติของประชาชนที่ร่วมเคลื่อนไหว การหาทุนจะต้องช่วยกัน โดยไม่มีใครผูกขาดทุนหรือต่อเลี้ยงเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียว

2. การดำเนินกิจกรรมมีลักษณะสั้นไหลอย่างอิสระ เป้าหมายที่ตั้งไว้ก็สามารถลดหย่อนลงได้ด้วยการเจรจาต่อรอง เพราะภาคประชาชนต้องการเป้าหมายนั้นปลายก็เพื่อให้เสียงของตนในฐานะคนไร้อำนาจได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะบ้าง

3. สภาพภววิสัยของภาคประชาชน ซึ่งไร้อำนาจ ไร้เงิน ไร้สื่อ หรืออาจจะไร้ความเข้าใจของสาธารณชนรองรับ บางครั้งก็ต้องการ “อารยะขัดขืน” (Civil Disobedience) เพราะภาคประชาชนต้องการชี้ให้เห็นว่า มีหลักการแห่งความเป็นธรรมที่อยู่เหนือ “สถานะเดิม” (Status Quo) ทางกฎหมาย เศรษฐกิจ การปกครองและการพัฒนา ฯลฯ เช่น การชุมนุมบนท้องถนนอาจสร้างความเดือดร้อนให้ผู้ใช้นถนนบ้าง แต่ก็ช่วยตอกย้ำให้ระลึกถึงหลักธรรมบางอย่างที่อยู่เหนือ กฎจราจร ในขณะที่เดียวกันผู้ชุมนุมก็ต้องตระหนัก ไม่ให้การปิดถนนดังกล่าวสร้างความเดือดร้อนอย่างสาหัส เพราะอาจนำไปสู่ความเกลียดชังของผู้ใช้นถนนไม่ได้ยินเสียงของผู้ชุมนุมเลยก็ได้

จากสามประการที่กล่าวมาของภาคประชาชน การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนจริง ๆ คือ การเคลื่อนไหวของสมาชิกคนจนและมองว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มสีเขียวต่าง ๆ ที่ผ่านมา ไม่ใช่ “ภาคประชาชน” ที่แท้จริง นอกจากนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538 : 12) ได้ให้ความหมายขององค์กรภาคประชาชนว่าเป็นการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรขึ้นมาเพื่องานพัฒนาหรือเป็นองค์กรช่วยเหลือตนเองของชาวบ้านที่จะประสานเป้าหมายในการปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มประชาชนที่เสียเปรียบ ในสังคมและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดวัตถุประสงค์และกระบวนการ ในการตัดสินใจ ซึ่งจะมีองค์กรประชาชน ได้อย่างหลากหลายตามความต้องการในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าองค์กรภาคประชาชนจะเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นโดยประชาชนเอง และเป็นกลุ่มประชาชนตัวเล็กตัวน้อยหรือสามัญชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาของรัฐหรือทุนหรือมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาปรับปรุงส่วนรวมให้ดีขึ้น ไม่ได้มุ่งหมายจะเข้ามาช่วงชิงหรือยึดกุมอำนาจรัฐและไม่มีภาครัฐหรือทุนเข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียกับขบวนการเคลื่อนไหว

แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) เกิดขึ้นเนื่องจากสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) หรือ “อาเซียน” ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม สปป.ลาว เมียนมาร์ บรูไน และกัมพูชา ได้เล็งเห็นประโยชน์ร่วมกันในการรวมกลุ่มเพื่อให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลก ซึ่งจะมีผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2540 อาเซียนจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020 (ASEAN Vision 2020) ขึ้น โดยมีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นกลุ่มหุ้นส่วนที่มีความสมานฉันท์ ร่วมกันพัฒนาอย่างเอื้ออาทรซึ่งกันและกันให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งจากจุดเริ่มของการกำหนดวิสัยทัศน์ดังกล่าวนี้ จึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้อาเซียนมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ในการเตรียมตัวเข้าสู่รูปแบบของประชาคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันจนกระทั่งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 ผู้นำอาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียนหรือที่เรียกว่า “ข้อตกลงบาหลี 2” (Declaration of ASEAN Concord II หรือ BaliConcord II) เห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) คือ การให้อาเซียนรวมตัวเป็นชุมชนหรือประชาคมเดียวกันให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) แต่ต่อมาได้ตกลงร่นระยะเวลาจัดตั้งให้เสร็จในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) เนื่องจากการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจของโลกซึ่งมีความรุนแรงมากขึ้น เช่น อัตราการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของจีนและอินเดียที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด เป็นต้น

ซึ่งในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 ที่ชะอำ หัวหิน เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2552 ผู้นำอาเซียน ได้ลงนามรับรองปฏิญญาชะอำหัวหิน ว่าด้วยแผนงานจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ค.ศ. 2009 - 2015) เพื่อจัดตั้ง ประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 และก้าวสำคัญต่อมาคือการจัดทำปฏิญญาอาเซียน หรือ “กฎบัตรอาเซียน” (ASEAN Charter) ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2552 นับเป็นการยกระดับความร่วมมือของอาเซียนเข้าสู่มิติใหม่ในการสร้างประชาคม โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งทางกฎหมายและมืองค์กรรองรับการดำเนินการเข้าสู่เป้าหมายดังกล่าวภายในปี พ.ศ. 2558 โดยประชาคมอาเซียนจะประกอบด้วยสามเสาหลักในการขับเคลื่อน ได้แก่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีเป้าหมายดังนี้ (กระทรวงแรงงาน, ออนไลน์ : 2557)

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political – security Community : APSC) มุ่งให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีระบบแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันได้ด้วยดี มีเสถียรภาพอย่างรอบด้าน มีกรอบความร่วมมือเพื่อรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคงทั้งรูปแบบเดิม และรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยและมั่นคง โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1.1 เป็นประชาคมที่มีกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน โดยสร้างความแข็งแกร่งแก่ประชาธิปไตย ส่งเสริมธรรมาภิบาลและหลักนิติธรรม ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

1.2 เป็นภูมิภาคที่มีเอกภาพ สงบสุขและมีความแข็งแกร่ง พร้อมรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมทุกมิติ โดยยึดหลักความมั่นคง ทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ เช่น มิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การป้องกันความขัดแย้ง การสร้างความไว้วางใจ และการทูตเชิงป้องกัน

1.3 เป็นภูมิภาคที่มีพลวัต คงความเป็นศูนย์กลางและบทบาทของอาเซียน โดยการส่งเสริมและรักษาความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรและเป็นประโยชน์กับประเทศภายนอก เพื่อสันติภาพในโลก ตลอดจนทั้งดำเนินบทบาทสำคัญในเวทีระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกันของอาเซียน

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจและการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน อันจะทำให้ภูมิภาคมีความเจริญมั่งคั่งและสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศอาเซียน โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

2.1 การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว เน้นการเคลื่อนย้ายสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุนและแรงงานฝีมือระหว่างกันอย่างเสรี

2.2 การมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง เน้นด้านการดำเนินนโยบายการแข่งขัน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) และพลังงาน

2.3 การมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการขยายตัวของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ (CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนา

2.4 การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก ได้อย่างสมบูรณ์ เน้นการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA) และความตกลงว่าด้วยการใช้อัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน (Agreement on the Common Effective Preferential Tariff : CEPT) กับประเทศคู่เจรจา

3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio Cultural Community : ASCC) มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปันประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้ง ส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ 5 ด้าน คือ

3.1 การพัฒนามนุษย์ โดยเน้นการบูรณาการด้านการศึกษา สร้างสังคมความรู้ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม ส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) การเข้าถึงวิชาการและเทคโนโลยี

3.2 การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม โดยจัดความยากจนสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม ส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร การควบคุมโรคติดต่อ

3.3 การสร้างความยุติธรรมและสิทธิ เน้นคุ้มครองสิทธิผู้ด้อยโอกาส แรงงานย้ายถิ่นฐาน ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

3.4 การส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เน้นการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก ปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมข้ามแดน การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

3.5 การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดยการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและลดช่องว่างการพัฒนา (กระทรวงแรงงาน. ออนไลน์ : 2557)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย พบว่า มีเอกสารงานวิจัยดังนี้

สุจิตา ม่วงเพชร (2543) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยใช้วิธีการศึกษา คือกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากร ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน จำนวน 391 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของด้านร่วมตัดสินใจและด้านร่วมติดตามและประเมินผล พบว่าอยู่ในระดับน้อย 2) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลบางรักน้อย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรสและตำแหน่งในชุมชน ผลการศึกษา พบว่า อายุ อาชีพ สถานภาพและตำแหน่งที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลแตกต่างกัน ส่วนในด้านเพศและระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกัน 3) ปัจจัยด้านสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ฉันท์พกา พลภักดี (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการศึกษา คือกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ขนาดกลุ่มของตัวอย่าง จำนวน 375 คน แล้วทำการสุ่มให้กระจายไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ตามสัดส่วน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำได้ดังนี้ ด้านการเสนอข้อมูลเพื่อตัดสินใจ ด้านการดำเนินการและด้านการติดตามประเมินผล ตามลำดับ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ที่มีจำนวนมากที่สุด คือให้มีการดำเนินการตามแผนพัฒนาครบถ้วนร้อยเปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือให้มีการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่นให้ครอบคลุมทุกด้านและให้มีการจัดสรรงบประมาณมากขึ้นในการพัฒนาท้องถิ่นตามลำดับ

สมศักดิ์ พรหมเคื่อ (2551) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม วิธีการศึกษา คือ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 393 คน ที่ได้รับการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ยามาเน โดยใช้ในการสุ่มแบบแบ่งชั้นและการสุ่มแบบระบบ เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .96 เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐานและการทดสอบค่า T-test และการวิเคราะห์ค่าแปรปรวนทางเดียว F- test (One Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเรียงลำดับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมจากมากไปหาน้อย คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมิน 2) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ที่จำแนกตามอาชีพไม่แตกต่างกันทางสถิติ เมื่อจำแนกเพศและระดับการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศชายมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าเพศหญิง ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าและปวส/อนุปริญญา มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าระดับปริญญาตรี 3) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไป สรุปได้ดังนี้ 1) ต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น 2) ควรเปิดโอกาสให้ทุกเพศทุกวัยได้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยเน้นชุมชนและภาคประชาชน 3) ควรมีการสำรวจหรือจัดทำแบบสอบถามความต้องการของประชาชนเพื่อร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรในองค์การบริหารส่วนตำบลให้เกิดประโยชน์ 4) การปฏิบัติงานต่าง ๆ ควรให้เป็นไปตามแผนที่ได้ร่วมจัดทำกับประชาชน ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประชุมพิจารณาหรือดำเนินการทำประชาพิจารณ์ในตำบลก่อนการประเมินด้านต่าง ๆ และ 5) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

เอื่อมอริย์ ธินิไส (2551) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการศึกษา คือ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม จำนวน 400 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พ.ศ. 2551-2555 แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2551-2553 และแผนแม่บทชุมชน) ของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (การดำเนินการ) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และด้านการมีส่วนร่วมในการพยายามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง 2) กิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. มากที่สุด คือการเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน รองลงมา คือการเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและการมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุดคือ อื่นๆ โดยประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมโดยสมัครใจมากที่สุด รองลงมาเป็นการได้รับการแต่งตั้งและการชักชวนจากผู้อื่น 3) เหตุผลที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา

ท้องถิ่น ได้แก่ ทำให้การบริหารงานของ อบต.มีประสิทธิภาพเพียงสนองตอบความต้องการและแก้ไขปัญหาได้ เป็นโอกาสได้ร่วมรับผิดชอบท้องถิ่นของตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้รับประโยชน์ เช่น ด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ ตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่และการแสดงสิทธิ อีกทั้งทำให้ได้รับทราบและควบคุมการทำงานของ อบต. ด้วย

สำหรับเหตุผลที่ประชาชนไม่เข้าร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเนื่องจากงบประมาณที่ อบต. สนับสนุนไม่เพียงพอต่อความต้องการและมีตัวแทนอยู่แล้ว ส่วนการไม่เข้าใจขั้นตอนการจัดทำแผน/ความสำคัญของการเข้าร่วมจัดทำแผน ขั้นตอนในการจัดทำแผนมีหลายขั้นตอนและมีความยุ่งยากอีกทั้งการที่จะทำให้เสียเวลาทำมาหากินนั้น ไม่ใช่เหตุผลสำคัญของการไม่เข้าร่วมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

กนกพร แสงศรี (2552) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา วิธีการศึกษาคือ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา จำนวน 360 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 360 คน พบว่าเป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.50 อายุ 31-40 ปี ร้อยละ 38.10 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 51.70 อาชีพเกษตรกร/ประมง ร้อยละ 34.30 รายได้ต่อเดือน 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 63.90 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการดำเนินการและด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ และอาชีพต่างกัน การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ไม่แตกต่างกัน ประชาชนที่มีระดับการศึกษาและรายได้ต่างกัน การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประชาชนในตำบลเกาะปันหยีที่มีระดับการศึกษาสูงและรายได้สูง เป็นกลุ่มที่มีโอกาสทางสังคมสูง ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพนอกพื้นที่ทำให้มองเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลน้อยกว่าประชาชนในตำบลเกาะปันหยีที่มีระดับการศึกษาน้อยและรายได้ต่ำ ส่วนประชาชนในตำบลเกาะปันหยีที่มีระดับการศึกษาน้อยและรายได้ต่ำส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ตลอดเวลาทำให้มองเห็นปัญหาและมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับสูงและรายได้สูง

ณรงค์ ปิติบุญพัฒน์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสันต้นหม้อ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการศึกษา คือ ประชากรที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของแต่ละครัวเรือนที่เคยเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน ทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 340 คน และทำการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน โดยกำหนดโควตาจำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร จบการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 1-5,000 บาท อาศัยอยู่ในตำบลสันต้นหม้อ 31-40 ปี มีความเกี่ยวข้องกับ อบต.สันต้นหม้อในปัจจุบันโดยเป็นประชาชนทั่วไป ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านต่าง ๆ พบว่า ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านขั้นการกำหนดปัญหาและแนวทางพัฒนาหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมสูงสุด คือการเสนอปัญหาของหมู่บ้านในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน ด้านขั้นการกำหนดและจัดกลุ่มปัญหาในระดับตำบล การมีส่วนร่วมที่สูงที่สุด คือการร่วมจำแนกกลุ่มปัญหา ด้านการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมด้านขั้นการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การมีส่วนร่วมที่สูงที่สุด คือการร่วมลงมติ และที่ประชุมพิจารณาปัญหาที่มีความสำคัญที่สุดและรองลงมาโดยใช้เสียงข้างมาก ด้านขั้นการกำหนดแนวทางการพัฒนาของ อบต. ขึ้นกำหนดแผนงาน โครงการ/กิจกรรม การมีส่วนร่วมสูงสุด คือการมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ/กิจกรรม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละแผนงาน โดยกำหนดลักษณะความสำเร็จหรือเป้าหมายที่เป็นจำนวน/ปริมาณ เป้าหมายที่เป็นพื้นที่ เป้าหมายที่เป็นกลุ่มชน เช่น กลุ่มเด็ก สตรีและเป้าหมายที่เป็นระยะเวลา ด้านขั้นรับฟังความคิดเห็นแผนพัฒนาตำบลฉบับร่าง ระดับการมีส่วนร่วมสูงสุด คือการร่วมรับฟังการชี้แจงของผู้บริหาร อบต. ต่อที่ประชุมในรายละเอียดของร่างแผนพัฒนา อบต.พร้อมเหตุผล ด้านขั้นเสนอขอรับความเห็นชอบและอนุมัติระดับการมีส่วนร่วมสูงสุด คือการรับทราบที่ผู้บริหาร อบต. ได้เสนอขอรับความเห็นชอบและอนุมัติแผนพัฒนา อบต.จากสภา อบต. ด้านขั้นประกาศใช้แผนพัฒนา อบต. พบว่าระดับการมีส่วนร่วมที่สูงที่สุด คือการรับทราบประกาศใช้แผนพัฒนา อบต.จากเสียงตามสายของหมู่บ้าน ด้านขั้นติดตามและประเมินผล พบว่าระดับการมีส่วนร่วมที่สูงที่สุด คือการร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะผลการดำเนินงานในที่ประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานในรอบปี

ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสันต้นหม้อที่มากที่สุด คือประชาชนไม่มีเวลาไปร่วมประชุมกับ อบต. เนื่องจากภาระครอบครัว ภาระการเลี้ยงดูบุตร รองลงมาคือ ได้รับทราบข้อมูลทางด้าน อบต.น้อยและไม่มีการประชุม

เท่าที่ควร ประชาชนมีการศึกษาน้อย ประชาชนมีบทบาทน้อยมากในการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. การเข้าไม่ถึงประชาชนของสมาชิก อบต. และแผนพัฒนาแต่ละ โครงการล่าช้า ทำให้ประชาชนรู้สึก เบื่อตามลำดับ นอกจากนี้ประชาชนยังให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลต้นหม้อ ได้แก่ อยากให้ อบต.และ ผู้ใหญ่บ้านรับฟังความคิดเห็นเรื่องร้องเรียนของประชาชนให้มากขึ้น รองลงมา ก็อยากให้ประชาคม ทุกหมู่บ้านเข้าประชุมร่วม เวลาจัดงบประมาณประจำปีทุก ๆ ปี เพราะชาวบ้านจะได้รู้รายละเอียด ของเงินที่เอามาใช้ มีการให้เงินตอบแทนกับคณะกรรมการและคณะทำงานและอยากให้ อบต.จัดระบบ กับ ส.อบต. ว่าบุคคลที่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ภายใน 1 เดือนและคัดเลือกใหม่ตามลำดับ

กิตติคุณ หย่าวิไล (2554) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา สามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยใช้วิธีการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2550- 2554) จำนวน 134 คน และบุคลากรเทศบาลเมืองบางมูลนากที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนา สามปี (พ.ศ. 2552-2554) จำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามใช้กับประชาชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าไคสแคว์ และการสัมภาษณ์บุคลากรในเทศบาลเมืองบางมูลนาก ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก โดยรวม 4 ด้าน อยู่ในระดับน้อย ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก พบว่าอยู่ในระดับ ปานกลาง ในขณะที่ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการ จัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนากอย่างมีนัยสำคัญ (ที่ระดับ .05) ปัญหาและอุปสรรค ของการดำเนินงานการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก พบว่าประชาชนไม่ให้ความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือต่อการเข้าร่วมประชุมเท่าที่ควรและไม่มีความรู้ด้านการประเมินผล โครงการ/กิจกรรม ส่วนใหญ่พนักงานเทศบาลที่รับผิดชอบเป็นผู้ประเมิน โครงการ

รัฐกรณ์ ทะนุก้า (2554) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง ตำบลเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยใช้ วิธีการศึกษาคือ ทำการศึกษาจากประชาชนที่มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตองค์การ บริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สถิติใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ของคะแนนด้วยค่าที (T-test) ANOVA ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานการวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การ

บริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง ตามกรอบแนวคิดของการศึกษา ได้แก่ ส่วนการดำเนินงานขององค์กร คือการเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง และส่วนของประชาชนคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

ประชาชนในตำบลบ้านโป่งมีทัศนคติทางครอบครัวและการดำรงตำแหน่งในหมู่บ้าน/ตำบลแตกต่างกันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโป่งไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐาน

ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโป่งพบว่าชาวบ้านไม่ให้ความสนใจ ไม่เห็นความสำคัญของแผนพัฒนาท้องถิ่น ไม่เคยเข้าร่วมประชุมตลอดจนชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เมื่อมีการรับข้อเสนอบ้านแล้วแต่ไม่นำไปปฏิบัติ ไม่มีการนำความเห็นของประชาชนเข้าในแผนพัฒนาท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่ทั่วถึง ชาวบ้านไม่ทราบข่าวสารขาดการประสานงานที่ดี การมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึงและบางส่วนมีความเห็นว่าการทำงานไม่ได้สำรวจความต้องการของประชาชน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโป่งพบว่า ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ในการจัดทำแผน ควรให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของประชาชนและนำมาประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จัดให้มีการประชาสัมพันธ์การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ควรมีช่องทางอื่น ๆ ในการเสนอความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม เพื่อเสนอแนะในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่หลากหลายขึ้น รวมไปถึงควรปรับปรุงวิธีการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้ทั่วถึงประชาชนและบางส่วนมีความเห็นว่าควรให้ผู้นำชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

วิไลวรรณ จันทาพูน (2554) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาขององค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีการศึกษา คือกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2545 มาตรา 33(2) ในเขตองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านแซว จำนวน 377 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้น (Stratified Sampling) จากประชากรจำนวน 6,390 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เพื่อพิจารณารายด้านพบว่าเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือมีส่วนร่วมในการ

รับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและน้อยที่สุดคือมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นพบว่า 2.1) ผู้ตอบแบบสอบถามเพศชายมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระดับ.05 2.3) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในภาพรวมไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2.4) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในภาพรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2.5) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในภาพรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2.6) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในภาพรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2.7) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในตำบลบ้านแซวต่างกัน มีความเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวมไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2.8) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกันมีความเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น คือประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. ประชาชนไม่มีความรู้เรื่องการจัดทำแผนพัฒนา ประชาชนไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับ อบต. ข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น คือควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ควรประชาสัมพันธ์กิจกรรมของ อบต.

สมบัติ ทัทธานี (2555) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยใช้วิธีการศึกษาคือ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งและอาศัยอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการสุ่มอย่างง่าย ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ จำนวน 397 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 2 ด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา ในขณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อยจำนวน 2 ด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 2.1) จำแนกตามเพศ โดยรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 4 ด้าน 2.2) จำแนกตามช่วงอายุ โดยรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.3) จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน 2.4) จำแนกตามอาชีพ โดยรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ทั้ง 4 ด้าน 2.5) จำแนกตามรายได้ โดยรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 4 ด้าน

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในภาพรวมของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ผลการศึกษาอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ผลการศึกษาของรัฐกรณ์ ทะนุก้า, กนกพร แสงศรีและกิติคุณ หย่าวิไล ผลการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ผลการศึกษาของสุจิตา ม่วงเพชร, สมบัติ ทักษานี, สมศักดิ์ พรหมเตือ, วิไลวรรณ จันทาพูน, เอี่ยมอารีย์ เงินใสและณรงค์ ปิติบุญญพัฒน์ ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของฉันท์สกา พลภักดี พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในภาพรวมจากผลการศึกษาของรัฐกรณ์ ทะนุก้า, วิไลวรรณ จันทาพูน, ณรงค์ ปิติบุญญพัฒน์และกิติคุณ หย่าวิไล พบว่า ประชาชนไม่ให้ความสนใจไม่เห็นความสำคัญของแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมไม่มีส่วนร่วม

ในการจัดทำแผน ไม่มีความรู้ด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเนื่องจากมีการศึกษาน้อยและไม่มีความรู้ด้านการประเมินผลโครงการกิจกรรม ส่วนใหญ่พนักงานของ อบต/เทศบาลที่รับผิดชอบเป็นผู้ประเมินโครงการ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี